

Magyar Kisebbség. Új sorozat, 1995. 1–2, 3–4. szám

Ötvennégy évvel megszűnése után feltámadt a Jakabffy Elemér irányította, Lugoson 21 éven át megjelent *Magyar Kisebbség* című folyóirat. A magát „nemzetpolitikai szemlének” minősítő, most Nagyváradon szerkesztett sajtótermék újjászületését köszöntve, mindezekelőtt néhány észrevételt tennék az újrjelentkezés körülményeivel kapcsolatban. Ismeretes, milyen megkülönböztetett fontosságú szerepet játszottak mindig a folyóiratok és a lapok a romániai magyar művelődésben. Éppen ezért örvendetes, de egyben nagy felelősséget követelő kezdeményezés manapság magas tudományos színvonalú folyóiratot kiadni, amikor a legtöbb meglévő folyóirat és lap létgondokkal küzd, amikor nem egy közülük kénytelen megjelenését késleltetni, felfüggeszteni vagy abbahagyni. Jelentéshordozónak vélem azt a körülményt is, hogy miközben-több – folyamatosan megjelenő – folyóirat, lap 1989 után címet változtatott, az olvasók elé jutottak olyanok is, amelyek régi, jeles hagyományokat továbbélve, patinás címeikkel új sorozatokat indítottak. Így jelentkezett ismét az *Erdélyi Múzeum*, Csíkszeredán pedig a *Hitel* (Erdélyi Szemle) című folyóiratból több szám is piacra

került. Most pedig a *Magyar Kisebbség* új folyamát regisztrálhatjuk.

E megjegyzések papírra vetéséig napvilágot látott két szám alapján természetesen nem lehet, nem is szabad *érdemben* véleményt nyilvánítani. Kritikának sincs helye még. A recenzens legfeljebb széljegyzeteket róhat a szerkesztőségi programok, beköszöntők margójára, célokat, törekvéseket emelhet ki. Máris megmutatózó hiányosságokat tudatosíthat, esetleg buktatókra is jó előre figyelmeztethet. Dolgát megkönnyíti, hogy nemrég hagyta el a nyomdát Balázs Sándor *Lugosi üzenet* című könyve (Szatmárnémeti, 1995), amely – mondhatni – monografikusan dolgozza fel a Jakabffy-féle lap történetét, s ilyenképp hivatkozási (összehasonlítási) alapot is kínál.

Az új sorozat spiritus rectorai, szerkesztői, noha „szellemi elődüknek” tekintik az egykori lugosi szemlét (1922–1942), nyilván nem valaminő gépies, az idők változásait nem követő másolást szorgalmaznak. Nem értelmezik mereven az örökségre jellemző „formai kereteket”, hiszen – az új Metamorphosis Transsylvaniae-k tudatában – valaminő korszerű változat lebeg a szemek

előtt. Csupán a Jakabffy-féle modell eszmeiségét akarják követni.

E szellemi kontinuitás helyreállításával egy méltánytalanul mellőzött, sokáig agyonhallgatott hagyatékot helyeznek vissza változatlanul időszéri funkciójába. Igaz, Balogh Edgár és Miko Imre már a hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején ébresztették/méltatták Jakabffyték emlékét és teljesítményét, ám írásaik nem voltak, nem lehettek az átfogó hagyományápolás ismerveit és követelményeit minden tekintetben kielégítőek. A mai örökösöknek mégsem kell több vonatkozásban „nulláról” elindulniuk. Ama „kisebbségtudomány”, amelynek alapjait a lugosi kiadványban (és román, francia, német nyelvű változataiban) lefektették, főként a hetvenes években (természetesen szűk keretek közt, valamint számos kompromisszum árán) újra művelőkre talált. Ha rendszerint nem modern keretek között, de gyakran az „egyszemélyes intézményeknek” köszönhetően, számottevő művek születtek a néprajz, a történelmekutatás, a nyelv- és irodalomtudomány, a szociográfia területén. Ezekről az eredményekről előbb Für Lajos *Kisebbség és tudomány* című könyvében (Bp. 1989), majd Benkő Samu *A romániai magyar tudomány és az Erdélyi Múzeum-Egyesület feladatai* című munkájában (Bp. 1993) számolt be.

Éppen ezért nem érthető, de a történelmi korszakolás szempontjait tekintve sem tartható megalapozottnak, hogy programadó rövid írásában dr. Tamás Sándor főszerkesztő feladatát csupán „az erdélyi magyarság XX. századi történetében beállott két nagy cezúra (az 1918-as »impériumváltás« és az 1989-es »!Syntax Error, AZrendszer-váltás« mentén kialakult sajátosságok megjelenítését” jelöli ki célként. Mindenféle minősítéstől, értékeléstől függetlenül kétségbevonhatatlan, hogy az 1944 és 1989 közötti fejlemények az előzőtől merőben eltérő szakaszt nyitottak az itteni magyarság életében, és talán nem tévedek, ha éppen e változások valóban tudományos kritikái elemzésében látom a szerencsésen életre galvanizált lap egyik fő hivatását.

Az új sorozat fiatal szerkesztőinek sokféle nehézséggel kell megküzdeniük. Míg a lugosi folyóiratot újjára bocsátó kezdeti „triumvirátus” tagjai (Jakabffy Elemér, Sulyok István, Willer József) már az indulás pillanatában sokirányú közéleti tevékenységük tapasztalataira is támaszkodhattak, az új csapat ilyenfajta gyakorlattal csak kisebb mértékben rendelkezik. De ami bizonyos szempontból handicapnek számíthat, más megközelítésben előnyként érvényesülhet. A mai raj nyilván fogékonyabb a századforduló, majd a XXI. század elvárásaira, kevesebb eszmei teherrel indulhat, és több esélye van arra, hogy valóban korszerű szemléletet és szerkesztési módszereket honosítson meg. Feladataik teljesítését jelentős mértékben megkönnyítheti, ha a – több jeles szakértőt is tagjai közé soroló – szerkesztőbizottság segítségét rendszeresen igénybe veszik. Ha e bizottság léte és működése nem marad pusztá formalitás.

Lugos nem volt szellemi központ, de Jakabffyték a kis vidéki városból kapcsolatokat tudtak kiépíteni nem csupán Bukaresttel és Budapesttel, hanem Genffel is. Munkatársikat az egész országból s a határokon túlról verbuválták.

Nagyvárad – múltjánál és jelenlegi szellemi potenciáljánál fogva – sokkal kedvezőbb lehetőségeket kínál, ám ezeket ügyesen ki kell aknázni. Szervezéssel s nem utolsósorban terjesztéssel. Mindez csak növeli a szerkesztői gárdára nehezedő felelősséget.

Ez a felelősség – véleményem szerint – többszörös. A részletező boncolgatás során abból kell kiindulnunk, hogy az új *Magyar Kisebbség* szerkesztőinek és szerzőinek jelentős részt kell vállalniuk politikai kultúránk sürgető korszerűsítésében, a kialakulóban lévő „politikai osztály” (?) számára nélkülözhetetlen háttérinformációk, dokumentációk biztosításában, a szükséges alternatívák kidolgozásában. E funkciók távlatában felfokozódik felelősségük a megfelelő tudományos színvonal elérése és fenntartása, a maguk választotta előd szellemiségéhez való hűség tekintetében. Itt főként Jakabffyték toleranciájára, európaiságára és ama krédójára utalnék, amelyet Balázs Sándor „kisebbségi antifaszizmusnak” nevezett. Emlékeztetek arra is, hogy a román demokrácia képviselőit is rendszeresen megszólaltatták. A romániai valóságot is tükrözni igyekeztek.

Az új gárda állandó gondjai közé fog tartozni, hogy a társadalomtudományok széles skáláján szerkesszen, s ne veszítse szem elől a szakmaköziség követelményeit. Ezt a megjegyzést talán az is indokolja, hogy az első két számban a jogi kérdéskör, illetve a jogtudomány dominál. Ezt részben magyarázza ugyan a tárgyalt problémák természete, a kisebbségi jogok területén való bűvárdások elmaradottságának kiküszöbölése, a szerkesztők szakmai beállítottsága, ám nem szabadna figyelmen kívül hagyni, hogy Jakabffyték, noha ők is nagy súlyt helyeztek a jogi megközelítésekre, a történelemnek s a társadalomrajznak is mindig kellő teret szántak.

Örömmel jelezhetem, hogy mind a szerkesztőségi programból, mind a megjelent két szám összeállításából egy olyan rovatszerkezet bontakozik ki, amely – ha sikerül kellő tartalommal telíteni – az említett tennivalók és obligációk teljesítését szavatolhatja. Minden bizonnyal hézagpótlók lesznek az *Archívum* rovatban újraközölt régi, a két világháború közötti időből származó kisebbségpolitikai írások, a *Dokumentumok* sorában közkinccsé tett hazai és nemzetközi egyezmények, alapokmányok, hiszen ezek nem csupán a jogi és történelmi tudat folytonosságát segítik elő, hanem a mai (holnap) csatározásokban is nélkülözhetetlenek bizonyulnak. Ugyanez a könyvszemlére és a bibliográfiára is vonatkozik.

Újítónak és igen termékenyítőnek ígérkeznek a *Fórum* rovatban rendszeresítendő viták. A két első számban közöltek mind a témaválasztás, mind a vitaindítók s a hozzászólások színvonala tekintetében feltétlenül biztatóak. Dr. Kovács Péter a kisebbségi jogok nemzetközi garanciáiról, dr. Takács Imre Románia alkotmányáról kezdeményezett eredményes polémiát, Toró T. Tibor harmadik vitaindítója pedig a jelenlegi romániai átmeneti szakaszról, a téma minden nehézségével, ellentmondásosságával együtt megkerülhetetlennek mutatkozik.

A *Műhely* rovat feladata – a programadó bevezető szerint – az lenne, hogy segítsen tisztázni a világban, illetve közvetlen környezetünkben elfoglalt helyünket. E

rovat – véleményem szerint – az újító-kísérletező gondolatok létfontosságú laboratóriumává válhat, ám itt a szerkesztői felelősségnek is erőteljesen érvényesülnie kellene.

Dr. Kovács Péter ama reményét fejezte ki, hogy a *Magyar Kisebbség* segítséget nyújt majd a kisebbségi jogok labirintusában való eligazodáshoz. A recenzens csak

csatlakozhat e remény kifejezéséhez, de megtoldja ama várakozás nyomatékosításával, hogy ez az Ariadné-fonal irányítani fog az egész kisebbségi lét zsákutcáiból való kijutásban is. Ez a várakozás minden bizonnyal magán viseli az utópia jegyeit, de talán ösztönző lehet.

Gáll Ernő